

«تا تو طرف مقابل را "دیگری" ببینی، او هم تو را "دیگری" خواهد دید.» این قانون طلایی، خلاصه یافته اصلی گزارش مردمنگاران «چهل روز با نسل موزاییکی» است.

در این گزارش که حاصل ۴۰ روز حضور میدانی و تعامل مستمر با نوجوانان ۱۸-۱۹ ساله (و در مواردی ۱۱-۱۲ ساله) است، با بهره‌گیری از چهار مفهوم کلیدی ارتباطات میان‌فرهنگی (غیریت‌سازی، دیگری‌شناسی، تصور قالبی و نگاه افقی در برابر نگاه هرمی) به تحلیل الگوهای ارتباطی نوجوانان با طلبه و روحانی پرداخته است.

یافته اصلی:

نوجوانان این مطالعه، برخلاف پیش‌بینی‌های رایج، مرتکب «غیریت‌سازی» نشدند و میان خود و مبلغ سد و مرزی نکشیدند. این «دیگری‌ندانستن» به آن‌ها اجازه داد رفتارهای صمیمانه، بدون گارد و حتی اعتمادآمیز از خود نشان دهند. در مقابل، مبلغانی که طرف مقابل را «دیگری» و «بیگانه» فرض می‌کنند، خودشان سد ارتباطی را می‌سازند. در ادامه، مشروح این گزارش را می‌خوانید.

چکیده اجرایی

این گزارش حاصل ۴۰ روز حضور میدانی و تعامل مستمر با گروهی از نوجوانان ۱۷-۱۸ ساله (و در مواردی ۱۱-۱۲ ساله) و برخی از بزرگسالان است. هدف اصلی، شناسایی موانع ارتباطی میان طلاب/روحانیون و نسل نوجوان امروزی و نیز راهکارهای موفق مبتنی بر اعتمادسازی بوده است.

یافته اصلی در چارچوب ارتباطات میان‌فرهنگی: نوجوانان و جوانان این مطالعه، برخلاف پیش‌بینی‌های رایج، مرتکب «غیریت‌سازی» نشدند. آن‌ها میان خود و مبلغ (با وجود تفاوت در هویت طلبگی) سد و مرزی نکشیدند. این «دیگری‌ندانستن» به آن‌ها اجازه داد رفتارهای صمیمانه، بدون گارد و حتی اعتمادآمیز از خود نشان دهند.

۱. طرح مسئله در چارچوب ارتباطات میان‌فرهنگی

در نظریه ارتباطات میان‌فرهنگی، یکی از مهم‌ترین موانع ارتباط موفق، غیریت‌سازی است؛ یعنی فرآیندی که در آن فرد یا گروهی، طرف مقابل را «دیگری»، «بیگانه» و «جدای از خود» تعریف می‌کند. این فرآیند معمولاً با تصورات قالبی منفی و نگاه از بالا به پایین همراه است.

در سال‌های اخیر، بسیاری از مبلغان از وجود سدی میان خود و نسل نوجوان گزارش داده‌اند و این مطالعه میدانی نیز نشان می‌دهد که سد کماکان وجود دارد و حتی بتوان احتمال داد که در این سال‌های اخیر این سد به حد اعلی خود نیز رسیده است که در برخورد اولیه مانع از ارتباط مؤثر می‌شود. اما آنچه این پژوهش را متمایز می‌کند، مشاهده مواردی است که مبلغ، با رفتار مناسب خود (نگاه افقی، عدم قضاوت، پرهیز از تحکم) زمینه را برای «دیگری‌ندانستن» فراهم کرده است.

سؤال اصلی پژوهش در قالب ارتباطات میان‌فرهنگی این است که آیا نوجوانان امروزی نسبت به طلاب و روحانیون مرتکب «غیریت‌سازی» می‌شوند؟ اگر نه، چه عواملی مانع این غیریت‌سازی شده است؟ و چگونه می‌توان از این الگو برای بهبود ارتباط مبلغان با نسل نوجوان استفاده کرد؟

۲. روش‌شناسی: مردمنگاری با نگاه میان‌فرهنگی

این پژوهش از نوع کیفی و مردمنگارانه با بهره‌گیری از مفاهیم ارتباطات میان‌فرهنگی است. داده‌ها از طریق روش‌های زیر گردآوری شده‌اند:

مشاهده مشارکتی: حضور فعال در جمع نوجوانان و جوانان در راهپیمایی‌ها، مراسم مذهبی و تعاملات روزمره. این روش به پژوهشگر اجازه داد تا رفتارها را در بستر طبیعی خود مطالعه کند و از گزارش‌های دست دوم فاصله بگیرد.

یادداشت‌برداری روزانه: ثبت تغییرات تدریجی رفتار و گفتار نوجوانان طی ۴۰ روز.

گفتگوهای غیررسمی: بدون پرسشنامه و ساختار از پیش تعیین‌شده، در فضایی صمیمی. این روش به نوجوانان اجازه داد تا بدون احساس فشار یا قضاوت، دغدغه‌های واقعی خود را بیان کنند.

۳. یافته‌های اصلی در چهارچوب ارتباطات میان‌فرهنگی

۳-۱. شخصیت موزاییکی: نسل بدون هویت یکپارچه

در نظریه ارتباطات میان‌فرهنگی، معمولاً «دیگری» به کسی گفته می‌شود که از نظر زبان، دین، قومیت یا جغرافیا با ما تفاوت دارد. اما نسل نوجوان امروزی، نوعی «دیگری درون فرهنگی» را بازنمایی می‌کند؛ کسانی که در ظاهر هم‌فرهنگ ما هستند، اما هویتی موزاییکی و ناپیوسته دارند.

تعدد	رفتار مشاهده شده	تحلیل میان فرهنگی
عضویت در بسیج	دارند، اما ظاهر و رفتارشان هیچ نشانه مرسومی از دینداری ندارد	تناقض میان هویت رسمی و هویت تجربی
جستجوی اینترنتی	محتوای حساس و غیراخلاقی (حتی با نت پرو) را بدون ترس مرور می کنند	شکسته شدن تابوها؛ نبود ترس از قضاوت
شرکت در مراسم مذهبی	در راهپیمایی، شب قدر و مراسم نیمه شعبان حضور فعال دارند	حفظ پیوند تشریفاتی با دین
نگاه به روحانی	می توانند با طلبه ارتباط عاطفی برقرار کنند، اما به نهاد روحانیت اعتماد ندارند	«تفکیک میان «شخص» و «نهاد»

تحلیل میان فرهنگی:

این نسل را نمی توان با یک برجسب ساده (مذهبی/غیرمذهبی، متدین/بی اعتقاد) دسته بندی کرد. هر نوجوان، ترکیبی از الگوهای متضاد است. این ویژگی، هرگونه «غیریت سازی» را پیچیده می کند، زیرا مرز میان خود و دیگری به وضوح قابل تشخیص نیست. مبلغی که با ذهنیت دودویی (مؤمن/کافر، متدین/فاسق) وارد تعامل شود، قطعاً در تحلیل این نسل دچار خطای راهبردی خواهد شد.

۲-۳. بحران اعتماد به مثابه مانع ارتباطی

در نظریه ارتباطات میان فرهنگی، یکی از شش شرط اولیه مفاهمه، «تمایل به گفتگو و جلب اعتماد» است. بدون این شرط، هیچ ارتباط مؤثری شکل نمی گیرد.

نوجوانان این مطالعه در فضای شوخی و تعاملات روزمره، رفتاری کاملاً باز و صمیمی دارند. اما به محض اینکه بحث به سوالات و مسائل جدی که ذهن او را درگیر کرده است، می رسد، گارد دفاعی گرفته و اعتماد خود را به سختی ارائه می دهند.

علت این پدیده چیست؟

الف) تجربه تاریخی منفی: چرا که در گذشته، برخی از این افراد، سوالات جدی خود را با مبلغان یا والدین مذهبی و معلمان در میان گذاشته اند، اما با پاسخ های طفره آمیز، قضاوت اخلاقی، مواجه شده اند که مسیر اعتماد سازی را از بین می برد.

ب) ترس از برچسب خوردن: نوجوانان می‌ترسند که با طرح سوالات چالشی، برچسب «بی‌اعتقاد» یا «شبهه‌دار» بخورند.

ج) نبود الگوی قابل اعتماد: رسانه‌ها و فضای مجازی تصویری از روحانیت ارائه داده‌اند که در آن «روحانی = قاضی اخلاقی» است، نه «همراهی برای تفکر».

۳-۳. تصور قالبی جدید از روحانیت

در نظریه ارتباطات میان‌فرهنگی، «تصورات قالبی» یکی از مهم‌ترین موانع ارتباط موفق است. اما در این مطالعه، نوجوانان تصور قالبی خود از روحانیت را بازتعریف و شکسته است.

تجد	رفتار مشاهده‌شده	تحلیل میان‌فرهنگی
عضویت در بسیج	دارند، اما ظاهر و رفتارشان هیچ نشانه مرسوم‌ی از دینداری ندارد	تناقض میان هویت رسمی و هویت تجربی
جستجوی اینترنتی	محتوای حساس و غیراخلاقی (حتی با نت پرو) را بدون ترس مرور می‌کنند	شکسته شدن تابوها؛ نبود ترس از قضاوت
شرکت در مراسم مذهبی	در راهپیمایی، شب قدر و مراسم نیمه شعبان حضور فعال دارند	حفظ پیوند تشریفاتی با دین
نگاه به روحانی	می‌توانند با طلبه ارتباط عاطفی برقرار کنند، اما به نهاد روحانیت اعتماد ندارند	«تفکیک میان «شخص» و «نهاد»

تحلیل میان‌فرهنگی:

این رفتار نشان می‌دهد که نوجوانان میان «شخص روحانی» و «نهاد روحانیت» تفاوت قائل می‌شوند. آن‌ها ممکن است به یک طلبه خاص اعتماد کنند، اما همچنان نسبت به کلیت نهاد روحانیت بدبین باشند. این پدیده در ارتباطات میان‌فرهنگی با عنوان «تفکیک میان فرد و نقش نهادی» شناخته می‌شود.

این تصور قالبی جدید، یک فرصت استراتژیک برای مبلغان است. نوجوانان از روحانی انتظار «کمال مطلق» ندارند، بلکه انتظار «صداقت در تلاش برای بهبود» را دارند. این نگاه، فشار روانی را از روی دوش مبلغ برمی‌دارد و امکان ارتباط صمیمانه‌تر را فراهم می‌کند. مبلغی که این تصور را درک کند، از «نقاب بی‌خطایی» دست می‌کشد و وارد فضای «انسان همراه» می‌شود.

۳-۴. الگوهای موفق ارتباطی در چارچوب «شرایط اولیه مفاهمه»

در نظریه ارتباطات میان‌فرهنگی، شش شرط اولیه مفاهمه عبارتند از: خودشناسی، دیگری‌شناسی، تمایل به گفتگو، پذیرش به عنوان انسان مستقل، جستجوی زمینه مشترک، و آگاهی بر موضوع. در این مطالعه، دو الگوی موفق مشاهده شد:

الگوی اول: «ارتباط بدون تغییر پس از آگاهی از طلبگی» (تحقق شرط «پذیرش به عنوان انسان مستقل»)

در دو مورد مستقل:

- نوجوان ۱۱-۱۲ ساله پس از فهمیدن روحانی بودن مبلغ، ارتباط را قطع نکرد و در راهپیمایی‌های شبانه نیز در کنار او حاضر می‌شد. در این مورد، مبلغ بدون هیچ مقدمه‌ای با لباس غیرروحانیت (بسیجی) وارد تعامل شد و نوجوان او را به عنوان یک «همراه» پذیرفت. پس از افشای هویت، نه تنها فاصله نگرفت، بلکه صمیمیت بیشتری نشان داد.
- نوجوان دیگری پس از دیدار مجدد با مبلغ (که در دیدار اول نمی‌دانست طلبه است)، همان برخورد صمیمی قبل را حفظ کرد و در برخوردهای ثانویه، طلبه را در آغوش گرفت. این مورد نشان می‌دهد که اگر «نخستین مواجهه» بدون تحکم و با نگاه افقی شکل گرفته باشد، هویت طلبگی نمی‌تواند آن اعتماد اولیه را تخریب کند.

تحلیل میان‌فرهنگی:

در این موارد، «برچسب روحانیت» باعث غیریت‌سازی نشد. دلیل اصلی، نبود رفتار تحکم‌آمیز، عدم قضاوت اولیه، و حفظ نگاه افقی و برابر از سوی مبلغ بوده است. این همان تحقق شرط «پذیرش همتای گفتگو به عنوان انسان مستقل» است.

الگوی دوم: «اعتمادافزایی تدریجی در بازه ۴۰ روزه» / تحقق شرط «تمایل به گفتگو و جلب اعتماد»

در گروهی از نوجوانان ۱۷-۱۸ ساله، طی ۴۰ روز ارتباط مستمر، به تدریج «قفل سوالاتشان باز شده» و سوالات جدی، از جمله مسائلی که مرتبط با جامعه‌شناسی دینی هستند را نیز مطرح کرده‌اند.

مراحل این فرآیند به صورت تقریبی:

مرحله اول (روزهای ۱-۷): ارتباط در سطح شوخی و تعاملات روزمره. نوجوانان همچنان گارد دارند و از طرح سوالات جدی اجتناب می‌کنند و بیشتر سعی بر شوخی و ایجاد فضای طنز دارند.

مرحله دوم (روزهای ۸-۲۰): به تدریج سوالات نیمه‌جدی مطرح می‌شود. نوجوانان «دست به سنجش می‌زنند» تا ببینند مبلغ چگونه واکنش نشان می‌دهد. آیا قضاوت می‌کند؟ آیا طفره می‌رود؟ آیا امنیت روانی را حفظ می‌کند؟

مرحله سوم (روزهای ۲۱-۳۰): اولین سوالات جدی مطرح می‌شود. مبلغ با صبر و بدون قضاوت پاسخ می‌دهد.

مرحله چهارم (روزهای ۳۱-۴۰): اعتماد تثبیت می‌شود. نوجوانان سوالات عمیق‌تر و حتی چالش‌برانگیز مطرح می‌کنند. برخی از آن‌ها از تجربیات شخصی و خانوادگی خود می‌گویند.

تحلیل میان‌فرهنگی:

اعتمادسازی در این نسل، فرآیندی زمان‌بر و پلکانی است. این با اصل «تمایل به گفتگو و جلب اعتماد» در ارتباطات میان‌فرهنگی همخوانی دارد. نمی‌توان در جلسه اول انتظار گفتگوی عمیق داشت. مبلغی که عجله کند یا با نخستین سوال چالشی گارد بگیرد، تمام سرمایه ارتباطی خود را از دست می‌دهد.

۳-۵. یک مورد هشداردهنده: عادی‌انگاری رفتارهای پرخطر

در یک مورد خاص، نوجوانی تاریخچه جستجوی گوگل خود (شامل محتوای حساس و غیراخلاقی) را بدون هیچ خجالت یا نگرانی در اختیار مبلغ قرار داد. او حتی اشاره کرد که «نت پرو» خریده و از پدرش پنهان می‌کند و از مبلغ توقع دارد که امین او باشد و به شخص دیگری این خبر را ابلاغ نکند.

تحلیل دوگانه در چارچوب میان‌فرهنگی:

از یک سو، این رفتار نشانه شکسته شدن کامل هنجارهای مرسوم است: تابوی نظارت والدین، حیا، ترس از قضاوت. در زبان ارتباطات میان‌فرهنگی، این نوجوان در «فضایی بی‌هنجار» زندگی می‌کند که هنجارهای قدیم کارایی خود را از دست داده‌اند. او دیگر تفاوت «رفتار در خلوت» و «رفتار در جمع» را معنادار نمی‌داند.

از سوی دیگر، این رفتار نشانه اعتماد بالای او به مبلغ است (چون این اطلاعات را داوطلبانه به اشتراک گذاشته است). او مبلغ را نه یک «قاضی اخلاقی»، بلکه یک «همراه قابل اعتماد» می‌بیند. این اعتماد، سرمایه‌گرانبهایی است که اگر به درستی مدیریت شود، می‌تواند درهای تأثیرگذاری عمیق را بگشاید.

وضعیت دوگانه:

این وضعیت دوگانه، چالش جدیدی برای مبلغان ایجاد می‌کند: چگونه هم اعتماد را حفظ کنیم و هم بدون ایجاد گارد، رفتارهای پرخطر را اصلاح کنیم؟ پاسخ در «قضاوت نکردن» است، نه «تأیید کردن». مبلغ می‌تواند بدون آنکه نوجوان را «دیگری» و «گناهکار» فرض کند، با بکارگیری ابتدائی‌ترین مراحل نهی از منکر به اصلاح تدریجی بپردازد. «چرا که این فضا در فضای دوستانه و عاطفی شکل گرفته است و با سرد برخورد کردن و فاصله گرفتن از شخص، می‌توان توقع پاسخ و موثر واقع شدن این عمل را داشت»

۴. گفتگوی نظری: «دیگری ندانستن» در مقابل «دیگری پنداشتن»

در مطالعه حاضر، آنچه مشاهده شده این است که نوجوانان مبلغ را «دیگری» فرض نکردند. این پدیده را می‌توان با دو مفهوم کلیدی تحلیل کرد:

۴-۱. فقدان «غیریت‌سازی»

غیریت‌سازی یعنی کشیدن یک «سد» و «مرز» بین خود و دیگری و دیدن دیگری به عنوان بیگانه و دشمن. نوجوانان این مطالعه چنین سدی با مبلغ نکشیدند. او را «روحانی متفاوت» ندیدند، بلکه «یک انسان همراه» تلقی کردند.

چرا چنین سدی ساخته نشد؟ به دلیل حذف نشانه‌های بازدارنده: مبلغ با نگاه برابر، و پرهیز از تحکم، هیچ «علامت هشدار» به نوجوانان ارسال نکرد. نوجوانان او را که در ابتدا روحانی می‌دیدند در این فضا و مراحل بعدی پیش از هر چیز «انسان» دیدند.

۴-۲. تحقق «دیگری‌شناسی» به جای غیریت‌سازی

دیگری‌شناسی یعنی شناخت فرهنگ و هویت طرف مقابل بدون دشمنی و قضاوت. در این مطالعه، دو سویه این پدیده مشاهده شد:

سویه اول: مبلغ با شناخت فرهنگ نوجوانان (علائق، دغدغه‌ها، زبان، شوخی‌ها) وارد تعامل شد.

سویه دوم: نوجوانان با شناخت هویت طلبگی مبلغ (پس از فاش شدن)، برخورد صمیمی را حفظ کردند، اگرچه بعد از افشا، فضا حاکم در ابتدا به سمت قضاوت رفت. اما مبلغ با مدیریت این لحظه حساس و صبر و تحمل بر واکنش‌های منفی برخی از جوانان، اجازه نداد قضاوت جایگزین اعتماد شود.

۵. جمع‌بندی مقایسه‌ای؛ چرا نوجوانان مبلغ را «دیگری» ندیدند؟

بُعد	رفتار مشاهده‌شده	تحلیل میان فرهنگی
عضویت در بسیج	دارند، اما ظاهر و رفتارشان هیچ نشانه مرسوم از دینداری ندارد	تناقض میان هویت رسمی و هویت تجربی
جستجوی اینترنتی	محتوای حساس و غیراخلاقی (حتی با نت پرو) را بدون ترس مرور می‌کنند	شکسته شدن تابوها؛ نبود ترس از قضاوت
شرکت در مراسم مذهبی	در راهپیمایی، شب قدر و مراسم نیمه شعبان حضور فعال دارند	حفظ پیوند تشریفاتی با دین
نگاه به روحانی	می‌توانند با طلبه ارتباط عاطفی برقرار کنند، اما به نهاد روحانیت اعتماد ندارند	«تفکیک میان «شخص» و «نهاد»

5-۱. درک درست از نسل نوجوان به عنوان «دیگری درون فرهنگی»

نسل نوجوان امروزی «شخصیت موزاییکی» دارد و نمی‌توان با کلیشه‌های قدیم آن‌ها را دسته‌بندی کرد. آن‌ها نوعی «دیگری درون فرهنگی» هستند؛ کسانی که در ظاهر هم‌فرهنگ ما هستند، اما هویتی ناپیوسته و ترکیبی دارند. پذیرش این واقعیت، اولین گام برای ارتباط مؤثر است.

5-۲. اعتماد، کلید ورود به گفتگوی جدی (تأکید بر شرط تمایل به گفتگو)

اعتماد به روحانی، سخت‌افزار ارتباط با این نسل است و به زمان قابل توجهی (در این مطالعه حدود ۴۰ روز) نیاز دارد. این با اصل «تمایل به گفتگو و جلب اعتماد» در ارتباطات میان فرهنگی همخوانی دارد. هرگونه عجله در اعتمادسازی، نتیجه معکوس خواهد داشت.

5-۳. تغییر تصور قالبی از روحانیت (شکستن کلیشه‌ها)

نوجوانان امروزی روحانی را «انسانی مثل خودشان» می‌بینند با یک تفاوت: «شدت کنترل رفتار» (نه برتری ذاتی). این تصور قالبی جدید، یک فرصت است، نه تهدید. آن‌ها از روحانی انتظار کمال مطلق ندارند، بلکه انتظار صداقت و تلاش برای بهبود را دارند. مبلغی که این انتظار را بفهمد، از «سکوی ایده‌آل‌گرایی» پایین می‌آید و روی زمین واقعی ارتباط قدم می‌گذارد.

5-4. «دیگری ندانستن» شرط اصلی تأثیرگذاری است (تأکید بر پرهیز از غیریت‌سازی)

نوجوانانی که مبلغ را «دیگری» فرض نکردند، صمیمانه‌ترین رفتارها (حتی نشان دادن تاریخچه جستجوی گوگل) را از خود نشان دادند. در مقابل، مبلغانی که خانم بی‌حجاب ایرانی را «دیگری» و «بیگانه» می‌پندارند، خودشان سد ارتباطی را ایجاد می‌کنند. این همان هشدار استاد در فایل نظری است: «تا تو طرف مقابل را دیگری ببینی، او هم تو را دیگری خواهد دید.»

6. توصیه‌های راهبردی برای مبلغان و طلاب (در چارچوب ارتباطات میان‌فرهنگی)

1. نگاه افقی و برابر (پرهیز از نگاه هرمی): خود را برتر و جدا از نوجوانان نشان ندهید. این همان تأکید فلسفه میان‌فرهنگی بر «نگاه افقی به جای نگاه از بالا به پایین» است. به یاد داشته باشید که نوجوانان به سرعت «سیگنال تحکم» را تشخیص می‌دهند و گارد می‌گیرند.
2. صبوری در اعتمادسازی (تحقق شرط تمایل به گفتگو): انتظار داشته باشید هفته‌ها یا ماه‌ها طول بکشد تا سوالات جدی مطرح شود. اعتماد یک‌شبه به دست نمی‌آید. عجله نکنید. بگذارید خودِ نوجوانان، زمان و مکان طرح سوالاتشان را تعیین کنند.
3. عدم قضاوت اولیه (پرهیز از تصورات قالبی): حتی اگر نوجوان رفتارهای پرخطری دارد (مانند جستجوهای حساس یا بی‌حجابی)، او را «دیگری» و «بیگانه» فرض نکنید. این همان «غیریت‌شناسی به جای غیریت‌سازی» است. قضاوت، کاشف از رفتار نیست؛ قضاوت، سازنده سد ارتباطی است.
4. مدل ارتباطی شفاف (پذیرش همتای گفتگو به عنوان انسان مستقل): به نوجوان بفهمانید که شما هم انسان هستید، خطا می‌کنید، اما در «شدت کنترل رفتار» تفاوت دارید (نه در نوع انسانیت). شفافیت درباره نقاط ضعف (بدون افراط در خودتحقیری) اعتمادآفرین است.
5. حفظ ارتباط پس از فاش شدن هویت طلبگی: اگر نوجوان پس از اطلاع از طلبگی شما، ارتباط را قطع نکرد، این یک سرمایه بزرگ است. آن را با تحکم، امروزی‌گری یا قضاوت اخلاقی از دست ندهید. نخستین مواجهه پس از افشای هویت، لحظه تعیین‌کننده است.

۶. پذیرش فضای شوخی و صمیمیت: نسل نوجوان با فضای کاملاً رسمی و خشک ارتباط برقرار نمی‌کند. اجازه دهید شوخی و خنده بخشی از رابطه باشد. شوخی، قفل‌های روانی را باز می‌کند، به شرطی که از مرز تمسخر و تحقیر عبور نکند و مبلغ نیز برای این فضا به خط قرمزی کشیده باشد.

۷. آموزش «شنیدار فعال»: بیش از آنکه صحبت کنید، گوش دهید. نوجوانان به کسی اعتماد می‌کنند که حرفشان را بشنود، نه کسی که فقط جواب بدهد. شنیدار فعال یعنی تأیید احساسات بدون تأیید رفتارهای پرخطر.

جمع‌بندی: از «دیگری پنداشتن» تا «همراه شدن»

چهل روز حضور میدانی در میان نسل موزاییکی نشان داد که نوجوانان امروزی ذاتاً طلبه را «دیگری» نمی‌بینند. آن‌ها شخصیتی ترکیبی و متضاد دارند که با برجسب‌های ساده دودویی (مذهبی/غیرمذهبی) دسته‌بندی نمی‌شود. در فضای شوخی و تعاملات روزمره صمیمی و باز هستند، اما برای طرح سوالات جدی به زمان و امنیت روانی نیاز دارند. تجربه‌های تلخ گذشته (قضاوت اخلاقی، پاسخ‌های طفره‌آمیز) و تصویر «روحانی به مثابه قاضی اخلاقی» در رسانه‌ها، بحران اعتماد را تشدید کرده است. تصور قالبی نسل جدید از روحانیت نیز تغییر کرده: آن‌ها از روحانی انتظار «کمال مطلق» ندارند، بلکه او را انسانی مثل خودشان می‌دانند با تفاوت در «شدت کنترل رفتار»؛ این یک فرصت استراتژیک برای مبلغان است.

اعتمادسازی در این نسل، فرآیندی زمان‌بر و پلکانی است (در این مطالعه حدود ۴۰ روز) و هرگونه عجله یا گارد گرفتن در برابر سوالات چالشی، سرمایه ارتباطی را از بین می‌برد. نوجوانانی که مبلغ را «روحانی متفاوت» و «بیگانه» ندیدند، صمیمانه‌ترین رفتارها را از خود نشان دادند. در مقابل، مبلغانی که طرف مقابل را «دیگری» فرض می‌کنند، خودشان سد ارتباطی را می‌سازند.